

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Ars Semper Gaudendi

Demonstrata Ex Sola Consideratione Divinae Providentiae Et Per
Adventuales Conciones

Laetitiae Perfectae Artificium In Conscientiae Recta Efformatione
inuentum, & per Adventuales Conciones expositum ac demonstratum

Sarasa, Alfonsus Antonius de

Antverpiae, 1667

§. II. Quid propriè sit Conscientia. Ac primò quidem ostenditur eam non in
voluntate consistere, sed merum esse Intellectûs judicantis actum
transeuntem.

urn:nbn:de:hbz:466:1-11367

Quid propriè sit Conscientia. Ac primò quidem ostenditur eam non in voluntate consistere, sed merum esse intellectus judicantis actum transeuntem.

*Definitio
Conscientia
propria.*

*In speciem
exigua res
videtur Con-
scientia.*

*Sed vi &
virtute est
potentissima.*

ET quidem, vt subtiliores qui in hac parte à Theologis ingeniosè discutiuntur apices relinquamus, illud vniuersim dico, Conscientiam aliud nihil esse, quam *Intellectus dictamen practicum, seu iudicium, quo hic & nunc decernitur, quid secundum rationem modò faciendum sit, aut etiam ratione rectà omittendum.* Et hæc quidem de rebus faciendis est Conscientia. In rebus autem iam peractis: Conscientia est *iudicium intellectus decernentis an res ex ratione peracta sit bene, an verò perperam.* Ita cum D. Thomâ Theologi passim omnes, vnum si excipias Durandum, & Ægidium à Gandauo. Ecce quantula res sit, quæ totum tamen in humanarum actionum directione obtinet dominatum. Quid enim exilius, & in speciem contemptibilis est, quàm vnius hominis de rebus agendis, acti sue iudicium? Certè humana quæ de se passim circumferebantur iudicia, insuper habebat Paulus, & contemptui. *Mibi autem pro minimo est,* inquebat magnus gentium Apostolus, *vt à vobis iudicet, aut ab humano die.* Quid verò de vnius hominis iudicio dicturum credimus, qui de peruulgatis plurimorum hominum de se sententiis sentiebat tam jejunè, imò tam contemptim? Verùm vt aliena de se dictoria & censuras pro minimo haberet Apostolus, fanè Conscientiæ suæ testimonium & iudicium adeò non parui faciebat, vt eam & *gloriam suam* compellere non erubescat. Exigui itaque momenti vt sint aliena de te iudicia, tuum tamen, Mortalis, & magni pende & venerare. Exigua vt videatur res, ea tamen eiusmodi est, vt ab illâ omnis moralis bonitas peruersasque actionum humanarum liquidò dependeat. Ab hâc autem, animæ in hâc mortali vitâ quietem aut perturbationem, in futurâ verò salutem aut condemnationem omnem existere, in confesso est. Ne itaque paruum dixeris, à quo tanta pendet & dirigitur rerum machina. Neque gubernaculum quamuis visu non admodum sit elegans, & in vltimâ nauis

7.

D. T. l. p.
q. 79. a. 18.1. Cor. 4.
v. 3.2. Cor. 1.
v. 12.

Iac. 3. v. 4. uis parte constitutum, dignitate vlli cedit armamento; imò singula longè superat. Nam vt præclarè D. Iacobus: *Ecce s̄ naues, cum magna sint, s̄ a ventis validis minentur, circumferuntur a modico gubernaculo, ubi impetus dirigentis voluerit*; atque hæc dirigendi vis & necessitas, totam, vti in naui gubernaculo, ita & iudicio illi, tenui vt videtur & exiguo, in animo tribuit & præstantiam & dignitatem.

8. Verùm vt & Conscientiæ definitionem exiguis verbis circumscriptam, eiusque jurisdictionem & potentiam, nullis nisi quibus humanæ actiones terminantur finibus limitatam, clariùs explicem, tria mihi omninò exponenda sunt. Ac *Primò* quidem, quòd Conscientia actus sit iudicii, reipsâ, seu vt dicitur hîc & nunc, de actionibus siue faciendis siue factis decernentis. *Secundò*, iudicium istud non speculatiuum esse de virtutibus vitiisque generatim prolatum, sed figillatim & practicè pronuntiatum. Tum demum *Tertio*, iudicii huius seu Conscientiæ, in reliquis actiones humanas, quæ quidem morales dicuntur, iudicatio & auctoritas est explananda. Summatim tamen, & quantum nunc ad Conscientiæ, deinceps tamen viuis coloribus depingendæ, rudiorum notitiam sufficere visum fuerit.

Expositio de
finitionis.

9. Ac primò istud statuimus cum communi Theologorum sententiâ, Conscientiam non esse potentiam aliquam animæ insitam. Nam vt rectè D. Thomas, Conscientia nonnumquam deponi potest; imò & debet: potentiam autem animæ deponere, in manu nullius est. Deinde: *proprie loquendo*, vt ait Diuus Thomas, *Conscientia nominat actum*, id est, actus est iudicantis reipsâ de actionibus suis animæ. Itaque nihil aliud est Conscientia quam simplex iudicium. Solus Durandus, quod sciam, Conscientiam ait, non esse quid simplex; sed aggregatum ex habitibus intellectûs circa particularia agenda acquisitis, & ex inclinatione voluntatis ad bonum malumue implicatæ. Henricus verò à Gandauo, Conscientiam neutiquam intellectui, sed voluntati soli inesse, atque isthic dominium suum exercere contendit. Eamque sic definit: *Conscientia est in voluntate quedam electio deliberatiua, semper concordans cum dictamine rationis rectæ*. Et quamuis hæc definitio Conscientiæ circa res factas versanti, difficillimè possit accommodari, cum circa res actas non detur amplius vlla deliberatio, detur autem nihilominus Conscientiæ de præteritis actio;

Conscientia
actus est iudicii, non
potentia animæ.

Neque partim in voluntate & in intellectu.

Neque in voluntate sola.

accusatio nempe, reprehensio, condemnatio, testimonium denique de quo gloriatur Paulus; pluraque alia sint munia Conscientiæ, quæ tamen, vti patet, nullo modo voluntati seu electioni deliberatiuæ, sed soli intellectui competunt: posset tamen Ægidii sententia argumentis aliquot suffulciri, quæ non tam disputandi gratiâ afferam, quam vt res ipsa objectionibus propositis solutisque, clariùs dilucidetur.

Proponuntur
rationes sua-
dentes Con-
scientiam in
voluntate
consistere.
Obiectio 1.

Et verò in voluntate Conscientiam sibi locum fixisse, eamque in voluntatis ad bonum malumque inclinatione consistere, hinc quidem *primò* videtur confici: quod passim hominem frugi, & ad virtutum exercitia obeunda facilem & propensum (quæ quidem pronitas solius voluntatis est) bonâ Conscientiâ præditum virum vocitemus; contrà verò malæ Conscientiæ notam inurimus homini in scelera de facili ex voluntatis peruersæ inclinatione diffluente. Communi igitur hominum iudicio, Conscientia, non in intellectu, sed in voluntatis implicatione, & in bonum malumue inflexione, statuenda est. *Secundò* (& hæc quidem est Ægidii argumentatio) non rectè dici potest, in intellectu, aut rerum agendarum scientiâ Conscientiam collocari; nam inquit, *tunc omnis habens operandorum notitiam, haberet de operando Conscientiam: & habens maiorem notitiam, haberet strictiorem de operando Conscientiam; quod falsum est: quoniam videmus sepius, habentes maiorem operandorum notitiam, minorem habere operandi Conscientiam.* Atque vt Ægidii argumentationem promoueam, vnde quæso id fit, vt plurimi scientiâ rerum agendarum planè conspicui, nihilominus pessimam habeant Conscientiam, nisi ex voluntatis in scelera propendentis peruersitate: vbi alii rudes rerum, nulloque ingenii acumine conspicui, bonæ tamen Conscientiæ felicitate gaudent? Igitur bonitas intellectûs aut malitia; item rerum agendarum peritia aut scientia, non est dicenda simpliciter Conscientia. Nam sanè præclarissima ingenia & quibus optima ad extremum vsque perstitit Conscientia (si Conscientia in rerum agendarum scientia sita est) modò tamen æternis ignibus addicti, Conscientiæ suæ pœnas dant. Et tamen nemo dixerit bonam Conscientiam æternis suppliciis castigari. Nemo planè. Castigatur ergo quia mala fuit. Vnde autem mala? Non à scientiâ quæ intellectui inerat, ergo à rectitudinis defectu quæ aberat à voluntate. In hæc igitur, Conscientia collocanda est, in quâ sola
Conscien-

10.

Obiectio 2.
quia est Æ-
gidij.

Conscientiæ posita est aut bonitas aut peruerfitas. Atque ut objectionem hanc longius promoueam, validiùsque stabiliam, certè istud adnadauertendum est *tertio*, passim in Sacris paginis *Obiectio 3.* Conscientiam dici mundam aut immundam; sceleribus plenam iisque obnoxiam, aut criminum immunem & innocentem; denique ne longus sim, malam aut bonam. Iam verò apud omnes in confesso est, in totâ intellectûs, ut ita dicam, sphaerâ, neque munditiem aut immunditiem, neque bonitatem aut malitiam, quam quidem moralem vocamus, habere locum. Hæc enim omnia libero hominis tribuuntur arbitrio, penes quod est agere vel non agere; & cum agit, perperam agere aut etiam ratione rectâ. Quapropter etiam omnis penes liberam voluntatem stat actionum humanarum laus aut vituperium. Quid igitur juris in Conscientiam bonam aut malam, sibi deposcit intellectus, cuius tota ratio, bonane an mala sit, à solâ voluntate ducit initium & rem? Si ergo à voluntate est id quod est Conscientiâ, certè aut voluntas ipsa dicenda est Conscientia, aut sanè voluntatis partus legitimus; non igitur intellectûs aut iudicii actus est.

II.

Gaudeo equidem difficultates hæc mihi esse obuolutas. Dissolutis enim nodis, tota quæ paucis, atque idèd fortassis obscuræ definitionis verbis inuoluebatur materia, planiùs explicabitur, & intuentium oculis dilucidius exponetur. Et quidem ante omnia probandum est, Conscientiam non esse pondus istud voluntatis in bonum malumue propendentis & inclinatæ. Quod *primò* sic *Probatur primò.* conficio. Voluntatis enim in bonum malumue propensio, virtus aut vitium morale voluntatis est. Si quidem, ut apud omnes in confesso est, virtus moralis aut vitium, nihil aliud sunt quàm dispositio potentiæ ad eliciendos actus conformes aut difformes rationi. Et, si quidem ad actus rationi conformes ea tendat dispositio, virtus nominatur; sin verò ad difformes, vitium & est, & dicitur. Rursus, prout ad varias peculiareque actiones rationi aut conformes aut difformes dispositus pronusue est animus, etiam peculiari aut virtute aut vitio manifestum est insigniri. Hinc qui in pudicas actiones est propensior, virtute pudicitæ ornatus dicitur; qui in impudicas inflexus est, impudicitæ vitio laborabit. Atque idem esto de mansuetudinis, misericordiæ liberalitatis, cæterisque moralibus virtutibus, illisque oppositis vitiis iudicium. Tota enim virtutis vitiiue essentia, in hac vo-

*Potest quis
habere vir-
tutem pudic-
itiae, & ta-
men habere
malam in
materiâ pu-
dicitiae Con-
scientiam.*

luntatis (quæ virtutum vitiorumque moralium sedes est) dispositione ad actus conformes rationi aut ei difformes producendos, consistit. Atqui longè alia res est virtus aut vitium, quàm Conscientia: neutrum enim est. Quod quidem sic ostendo. Sit enim qui multo vsu exercitationeque bonorum operum (sic enim virtutes omnes morales acquiruntur) virtutem sibi aliquam, puta pudicitiae, temperantiae, aut iustitiae, & quidem admodum excellentem comparat. Is sanè si pro libero quo valet voluntatis arbitrio, letali scelere impudicitiae mentem contamine, extra controuersiam est eum virtutem pudicitiae illicò non amittere. Potest enim, vt rectè ex Philosopho D. Thomas docet, habitus consistere cum actu contrario qui habitui seu virtuti aduerfetur. Neque quisquam huic sententiae, quam ipsamet quotidiana comprobabat experientia; facillè refragabitur. Itaque virtutem pudicitiae, animum inquam ad pudicitiae actus pronum, habebit ille, & tamen non habebit rectam in pudicitiae materiâ Conscientiam, ut deinceps explicabimus, atque omnibus in confessò est; cum necdum à scelere eum respicuisse statuamus. Non igitur idem sunt Conscientia virtutis, & bona in virtutem voluntatis inclinatio, vt illi volunt; cum hæc sæpissimè conjuncta sit cum pessimâ virtutis Conscientiâ. Liquidius ea disparitas in vitioso voluntatis habitu aut dispositione elucescet. Sit enim sceleratus quis, qui omnem vitam impudicitiae, luxuriae, cæterisque vitiis passim profuit, sic vt in eâ toto voluntatis pondere seu habitu feratur: is inquam vitiis imbibitus, summâ animi pœnitundine peccata in confessione deponat, scelera præterita detestetur, eique absolute sacra condonentur; an illicò deposuit voluntatis vitia peruersamque animi inclinationem in peccata? an illicò virtutes contrarias acquisiuit? minimè verò; à peccatis immunis est, sed non à vitiis. Vitiosas inquam secum fert affectiones animi, & tamen optimam habet de sceleribus per vitium commissis Conscientiam: bona inquam est Conscientia, quamuis voluntas tota sit in vitiis. Longo itaque interuallo distant Conscientia, & praua rectaue voluntatis dispositio, quod quidem erat ostendendum.

*Potest quis
habere bonâ
in materiâ
pudicitiae
Conscientiâ,
& tamen
non habere
virtutem pu-
dicitiae.*

Probat 2.

Secundò Conscientiam neque voluntatem esse, neque voluntatis actum, ex eo etiam liquet, quòd, prout sequenti Tractatu demonstrabimus, Conscientiae voluntas ita sit obligata, vt ejus ductum, peruersa ne sit, in omnibus sequi debeat, eique ad amuf-
fim

D. T. 1. 2.
q. 52. 2. 3.
in c.

12.

sim obedire: nulla autem res seipsam sequi & præire, aut sibi metipsum dicitur obedire. Sequetur autem se & se præibit, obediens & imperabit una eademque res, si non aliud sit Conscientia & voluntas.

13.
D.T. i. p.
q. 79. a. 13
in co.

Tertio denique (& hæc est ratiocinatio D. Thomæ) nulla prorsus est Conscientiæ actio aut operatio, quæ voluntati competat; omnes verò ab intellectu emanant, consistuntque in aliquo intellectu, reipsa sese applicantis, actu aut exercitio. *Dicitur enim, inquit D. Thomas, Conscientia testificari, ligare, vel instigare, vel etiam accusare, vel etiam remordere siue reprehendere. Et hæc omnia consequuntur applicationem alicuius nostre cognitionis, vel scientiæ ad ea quæ agimus.* Rursus Conscientia dicitur retinere, judicare, condemnare, absolovere, castigare; quinimò & laudare. Neque in his omnibus, cæterisque quæ Conscientiæ tribuuntur munijs, ullum apparet voluntatis sese ingerentis vestigium; & ut rectè D. Thomas, *patet autem quod hæc omnia consequuntur actualem applicationem scientiæ ad ea quæ agimus. Unde propriè loquendo Conscientia nominat actum; & non est, ne quidem aggregatum ex habitibus intellectus circa particularia agenda acquisitis, uti volebat Durandus. Maneat itaque quod Conscientia propriè & signatò nihil aliud sit, quàm Actus iudicij reipsa, seu ut loquuntur scholæ; actualiter de actione suâ decernentis, bonane sit an mala; quòd brevius vocabimus iudicium actuale.*

Probatur 3.
ratione D.
Thomæ.

14.

Iam verò facilis erit difficultatis primò positæ elucidatio. Nam quòd hominem ad virtutum opera ritè exercenda prorsus & facilem, bonæ Conscientiæ virum appellamus; hoc quidem exinde fit, quod ex virtutum crebro exercitio, facile sit conjicere, talem virum intellectu pollere, qui rectè de actionibus à se faciendis iudicet, easque ut rationi consentaneas voluntati exhibeat exequendas. Adeo ut voluntatis bona vel mala inclinatio, aut etiam operis executio, Conscientia ipsa non sit, nisi arguitivè. Rectè enim arguimus ex operis bonitate aut malitiâ, iudicium rectum aut peruersum de opere præstando præcessisse; istud autem iudicium est Conscientia. Quando igitur voluntatem sic in bonum malumve propendentem, Conscientiam appellamus; non propriè loquimur, sed impropriè. Nam ut rectè D. Thomas:

In bonum
propensa vo-
luntas, non
est bona Co-
scientia, sed
eam indicat.

D.T. sup.

Consuetum est quod cause & effectus per inuicem nominantur. Et quia recta Conscientia aliquo modo causa est rectæ voluntatis,

Impropriè
vocatur bo-
na Conscien-
tia.

eam

eam nempe quòd dirigat eique quòd præcipiat ; hinc fit vt voluntatem rectam, bonæ Conscientiæ titulo, improprie tamen, condecoremus. Sic sanè & lætas segetes dicimus, & auaritiam auro damus.

§. III.

Declaratur Conscientiam non esse actum iudicij decernentis de bonitate aut malitiâ actionum generatim, sed iudicium particulare de hoc quod aut agendum aut actum est opere, sigillatim. Quo modo Conscientia à synderesi aut aliâ scientiâ differat, explicatur.

*Aliud est
scientia aut
Synderesis in
genere, aliud
Conscientia.*

VT igitur ad secundam objectionem, quæ quidem ab Ægidio proponeretur faciamus gradum ; istud secundò in Conscientiæ definitione sedulò perpendendum est, quodque lucem maximam rei fortassis adhuc obscuræ afferet ; iudicium istud intellectûs, quod conscientiam esse diximus, non esse iudicium qualecumque de virtute aut vitio ; neque etiam de operatione ponendâ aut non ponendâ generatim ; verùm, esse *iudicium practicum, quo hîc & nunc decernimus, quid secundum rationem modò faciendum sit aut non faciendum ; & si res facta sit, benè facta an sit, an malè.* Longo autem interuallo hæc inter se dissident, magnam de Diuinis humanisque legibus habere scientiam ; atque eam, qualiscumque sit, (magna an exilis nil refert) operationi quæ hîc & nunc præ manibus est dirigendæ ; aut si absoluta jam est, examinandæ, ritè applicare. Istud scientiæ est, & quidem variæ ; hoc verò Conscientiæ est solius.

*Explicatur
inductione.*

Et vt sigillatim id magis explicem ; dico aliud prorsus esse, scire & dijudicare Diuino obtemperandum esse Numini, idque generatim ; rursus peruersissimæ mentis esse, ejus imperia detractare, Deumque ea excutiendo iniuriâ afficere ; item æqui honestique in omnibus rationem habendam ; cæteraque omnia *principia operabilium*, vt ait D. Thomas, *nobis naturaliter indita, quæque pertinent ad specialem habitum naturalem quem dicimus Synderesim*, mente complecti, exactè callere, earumque rationes tum è sacrâ,

15.

16.

D.T.I.P.
q.79.a.12.
in c.